

НРАВСТВЕНО - ФИЛОСОФСКИ ПРОБЛЕМИ В ПОЕЗИЯТА НА ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ

Пенчо Славейков е културен идеолог на литературния кръг "Мисъл", всепризнат вожд и създател на българската модерна литература. Естетическите му търсения са израз за променено отношение към света и хората, израз на стремежите им към обогатяване и европеизиране. С това писателя е явление в българската литература, изразител на новия духовен и философски ръст на българина.

Поезията на Славейков е опит за проникване в многоликата същност на света и на човешката душа. Произведенията с общото название "философски поеми" поставят акцента в/у човешкия характер, конфликтните ситуации и събитийните моменти от битието на героите. В центъра на лироепическите сюжети застиават екзистенциалните въпроси на битието-за смисъла на човешкото съществуване/"Сърце на сърцата"/, за мисията на художника и изкуството/"Микел Анджело"/, за мястото на доброто и злоо, страданието и красота/"Фрина", "Cis moll"/. Нравствено-философските проблеми се внушават чрез въплъщаването им в конкретно-исторически или биографични моменти и детайли в името на общочовешкото и родното.

Сложният вътрешен свят на Пенчо Славейков и богатите му представи за културната памет на човечеството се формират под въздействието на разнопосочни фактори, в което търсим и тяхната противоречивост. Семейната среда и националната литературна традиция определя борческата му непримиримост и стремеж да търси трайното в националния характер. Приобщил се към философските концепции на Ницше, повлиял се от лекциите на Фолкелт и Вунд, осмислил постановките на субективния идеализъм, той изповядва възгледите за строго личното естество на авторския идеал, за "избраническата мисия на твореца".

Красотата е понятие, присъстващо неизменно в творческите търсения на Славейков. Според него тя е фактор за духовно облагородяване на човешкия дух. Поетът я издига като основно съдържание на живота, като въплъщение на неземното, божественото и безсмъртното. Пенчо Славейков изповядва идеята на древните гърци за хармонията м/у плът и дух, като "емблема на живот". Неизменен неин символ е красотата в поемата "Фрина", която разкрива изконното в народния живот. Образът на Фрина внушава, че красотата е основно съдържание на живота, онова, което ни подкрепя в пътя напред, път - немислим без жизнелюбието. Славейков търси и открива красотата на нравствено-етично ниво и за него жизнелюбието е

продукт на собствената му житейска философия.

Поемата поставя проблема за красотата ,който стои в основата на изкуството и е обект на възхищение ,преклонение и опиянение.За поета тя е неуморното търсене на вътрешното човешко единство ,пътуването на индивида към себе си ,се отъждествява с пътуването към красотата ,защото именно тя е дълбокият смисъл на човешкия живот.Конфликтът м/у красивото и грозното в поемата подчертават значението и силата на красотата.Тя придобива съдържание на съществуването.Затова творбата е израз на естетическия и духовен стоицизъм на Славейков.Единствен онзи ,който умее да открие и да оцени прекрасното ,ще съумее да разбере при званието си и да се наслади на своите земни дни.

Философските поеми на Славейков носят своеобразното му жизнелюбие.В тях той поставя проблемите за смисъла на човешкия живот ,за смъртта и безсмъртието ,за същността на изкуството.В подвига на Бетховен ,в идеализма на Шели ,в жеста на Фрина и решението на Микел Аджело се търси според автора "оная жизнерадост ,оная жилава ,упорита вяра в себе си ,които са кардинални черти в националния ни характер". Внушението на философските възгледи по пътя и на биографичните факти са свързани с личността на Шели от поемата"Сърце на сърцата".В поетическия разказ за него поетът обръща внимание в/у философските му възгледи на поет ,романтик ,мечтател и индивидуалист.Подборът на биографичния факт /разказът за последните мигове от живота му/не е случаен ,защото само в драматични ситуации човешкият дух и воля се самоизявяват и постигат в мигове на изпитание.Основните философски проблеми за смисъла на човешкия живот ,за смъртта и безсмъртието ,за гордия и стремящ се към самопостигане човешки дух се носят от определящия сюжетен мотив -за пътуване в името на една цел -"честитий бряг".В символичен смисъл и философски план този мотив предизвиква представата за човешко търсене ,за копнеж към неизвестното ,защото смисловата натовареност на "брега" е символ на мечтата ,духовния порив ,идеала,,постигане смисъла на човешкия живот.

В поемата "Сърце на сърцата¹" водеща е философската теза ,че висш смисъл в човешкия живот е духовното самопостигане чрез откриването на идеала:"който сам е себе си постигнал той живее во вечността".Той е свързан с произтичащите го философски въпроси -за мисията на човека ,за вечните стойности на духовното начало ,за смъртта и без смъртието.Този идеал е условие за независимостта на личността -непреходна и вечна форма на битието.Според автора мотивът към идеал и духовно самопостигане е заложен във всеки човек ,но само за онези ,които го постигнат ,е мярка за значимостта и богатството на личността.В творбата си Славейков търси хармония м/у духовно -философското и нравствено -етичното ,хуманно начало.Откриването и особено постигането на идеала е условие за независимост на всяка личност ,притежана е само

на човека и е постижим за малцина:

"а тя и само тя ,е на човека

призванието висше на света".

За автора лишен от смисъл е всеки човешки живот ,който не е бил пленник на идеалите на бъдещого.Ето защо и изповедта на героя прозвучава със силата на заклинание:"Пустиня е сърце без идеал!".Специфична идейна особеност на Славейковото творчество е обвързването м/у духовно -философското и нравствено -етичното ,хуманно начало.Затова и кредото ,което е ръководило романтика Шели ,се оказва ,че е лично осъзната необходимост за Славейков.Чрез съдбата на лирическия герой от стихотворението "Сърце на сърцата" окованият от физически недъг поет утвърждава философската алтернатива за човека -гордий ,властен жад за идеал!".Така творецът обобщава философско-етичните си възгледи ,според които човешкият живот има смисъл само тогава ,когато е изпълнен с хуманна любов и всеосмислящ идеал ,когато носи в себе си действено начало ,романтичния порив и вярата за хубостите и даровете на живота.Тези коцепции са в основата на цялата му стихосбирка "Епически песни".Тях откриваме и в поемата му"cis moll".

Творбата е посветена на Бетховен и утвърждава всемогъщия човешки дух.Според нея хармонията на човешкия живот е хармония на открития жизнен смисъл на ясния идеал ,а безсмъртието на човешкия дух е следствие от превъзможнатата лична тагедия /идеята сродява творбата с битовата поема "Ралица"/ в името на високата духовна мисия на твореца.В поемата "Cis moll" е вложена идеята ,че личното страдание и жажда ,цялостната непримиримост ,тласка твореца напред към пълна изява на мъдрото му вътрешно величие и богатство ,на хуманизъм ,съкровеност и чистота на идеала му.В творбата нравствено-психологическите измерения на творческия подвиг на Бетховен внася нови идейно -проблемни насоки: уточнява формите на идеала и разгръща идеята за смисъла на човешкия живот в нов съдържателен аспект -надмогването на страданието е мярка за човешкото духовно могъщество и величие.

Идейните мотиви /за преодоляното страдание ,възстановената хармония и духовната хармония/ се внушават чрез драматичната сюжетна ситуация ,чието изходно начало е отчаянието ,произтичащо от това желание за смърт ,преосмисляне и преодоляване на противоречието по пътя на самоовладяването и самопостигането.В творбата поетът

свързва идеала с процеса на творчество ,със същността на изкуството.Основната му функция в човешкия живот и на битието като цяло Славейков осмисля и в поемата"Микел Анджелио".тя утвърждава идеята за свободната мисия на твореца чрез спора на лирическият герой с пророка.Оказва се ,че именно творческата личност е онази ,която осмисля отношението м/у живота и изкуството.И само то -изкуството ,е призвано да докосне бъдещето -"идеята на времето във вечността".

Всяка една от поемите на Славейков /"Фрина", "Сърце на сърцата", "Cis moll", "Микел Анджелио"/ внася своето специфично тълкуване на проблема за смисъла на живота.В тях духовният идеал се утвърждава като безусловна необходимост за хармонично ,пълноценно и свободно човешко съществуване.Те внуават представата за силата на дуа и характера ,за богатството и съвършенството на природата ,за съизмеримостта м/у човека и вечността.В тях долавяме и поетичният призив за повече красота ,за повече благородство и нравствена възвисеност.

Творческите търсения на Славейков във философските му поеми са свързани с нови представи за художествено мислене ,с нравственост и любов към човека.В/у основата на частното и единичното поетът постига внушението за непреходното и вечното в човешкия живот и в историята.